

Grote Mantelmeeuw

Larus marinus als nieuwe broedvogel in België

HARRY J.P. VERCRUIJSSE, ERIC W.M. STIENEN & MARC VAN DE WALLE

Inleiding

De voorhaven van Zeebrugge heeft zich de laatste 15 jaren ontwikkeld tot een waar bolwerk van de 'grotere' meeuwensoorten. Nadat Zilvermeeuw *L. argentatus* en Kleine Mantelmeeuw *L. fuscus* zich respectievelijk in 1987 en 1991 als broedvogel in dit gebied hadden gevestigd, zijn hun aantallen spectaculair toegenomen (Stienen *et al.* 2002). In 2003 broedden er maar liefst 1479 paren van de Zilvermeeuw (Stienen & Devos 2004b) en 4164 paren van de Kleine Mantelmeeuw (Stienen & Devos 2004a). In 2004 waren de aantallen nog verder gestegen tot respectievelijk 1986 en 4615 paren (gegevens Instituut voor Natuurbehoud). Momenteel loopt er een onderzoek naar de broedbiologie en de populatiedynamiek van de zeevogels in dit gebied. Voor beide soorten werden hierbij goede broedresultaten opgetekend, hoewel de laatste jaren een kentering lijkt plaats te vinden. Uit ringgegevens blijkt dat de Zilvermeeuwen vooral uit het Nederlandse Deltagebied afkomstig waren. Kleine Mantelmeeuw kwamen daarnaast soms ook uit Orfordness (Suffolk, Engeland) en IJmuiden (Noord-Holland, Nederland). De laatste jaren is de kolonie eerder op eigen kracht verder gegroeid. Het ziet er naar uit dat het gros van de in 1999 als pullus in deze kolonie gekleurde vogels (Van Waeyenberge *et al.* 2002), zich hier ook als broedvogel heeft gevestigd.

Nadat in de jaren 1995-2001 reeds een mengpaar Geelpootmeeuw *L. michahellis* x Kleine Mantelmeeuw in de voorhaven van Zeebrugge had gebroed, werden in 2002 voor het eerst twee zuivere broedparen van

de Geelpootmeeuw vastgesteld. De territoria grensden aan elkaar (Vercrujse *et al.* 2002). In 2003 en 2004 ging het nog slechts om één broedpaar. Wel hield in dat laatste jaar in de directe omgeving een paar subadulte vogels wekenlang een territorium bezet zonder daadwerkelijk tot broeden te komen. In de omgeving van de zuivere broedparen verbleven in de jaren 2002-2004 ook nog verscheidene mengparen Geelpootmeeuw x Zilvermeeuw en Geelpootmeeuw x Kleine Mantelmeeuw. In 2004 was het de beurt aan de Grote Mantelmeeuw *L. marinus* om in de voorhaven van Zeebrugge te broeden.

Broedareaal Grote Mantelmeeuw

De Grote Mantelmeeuw is een broedvogel van rotsachtige kusten aan weerszijden van het noordelijke deel van de Atlantische Oceaan. Na een dieptepunt in het begin van de twintigste eeuw is de populatie enorm gegroeid. Het verspreidingsgebied heeft zich daarbij steeds verder zuidwaarts uitgebreid. Medio jaren tachtig broedde de vogel in Scandinavië zuidwaarts tot in Denemarken, op de Britse eilanden met uitzondering van de Engelse oostkust (van Northumberland in het noorden tot Isle of Wight in het zuiden) en in Frankrijk (Normandië en Bretagne). Het feit dat de Grote Mantelmeeuw niet broedde langs de kusten van Oost-Engeland, Noord-Duitsland, Nederland, België en Frankrijk ten noorden van Normandië is niet zo vreemd, gezien de voorkeursbiotoop van de soort tijdens het broedseizoen. Toch is sinds het midden van de jaren tachtig een tendens te bespeuren

tot opvulling van deze 'witte vlek'. In het Duitse Waddengebied werd het eerste broedgeval geconstateerd in 1985 (Zang *et al.* 1991). Sindsdien is het aantal broedparen hier opgelopen tot tien in 1996 (Rasmussen *et al.* 2000). In Nederland werd voor het eerst gebroed in 1993 (Vercrujse & Spaans 1994). In 2000 ging het hier al om 20 broedparen (van der Weide 2002). Aan de Engelse oostkust werd in 1999 voor het eerst gebroed (Suffolk). In 2000 waren dat er al vier (M. Marsh *in lit.*, Mitchell *et al.* 2004). Nu was het dus de beurt aan België en blijft het enkel nog wachten op een daadwerkelijk broedpaar.

Resultaten

Nadat in 2002 reeds vermoedens in die richting waren gerezen (zie verder), werd in 2004 het broeden van de Grote Mantelmeeuw in de voorhaven van Zeebrugge bewezen. Hiermee is een nieuwe broedvogel aan de Belgische lijst toegevoegd. Het betrof echter geen broedpaar, maar een solitair vrouwtje dat desondanks een drielegsel had geproduceerd. Omdat de vogel haar nest noodgedwongen vaak voor langere tijd onbeheerd moest achterlaten, is het legsel uiteindelijk verloren gegaan. Het vrouwtje werd op 27 februari voor het eerst in de omgeving van het latere nest gezien. Ondanks vele uren observatie is in de maanden daarna nooit een mogelijke partner waargenomen, terwijl bij de 'grotere' meeuwensoorten in de weken voor de eileg beide ouders van een paar veelvuldig samen in hun territorium aanwezig zijn. Het ging dus ongetwijfeld om een om een solitair vrouwtje. Op 30 april werd gezien dat de

vogel van een nest stapte. Bij inspectie bleek dit één ei te bevatten. Bij de volgende controle op 3 mei was het legsel reeds voltallig (drie eieren). Op grond van deze gegevens mag worden aangenomen dat het eerste ei op 28 of 29 april is gelegd. De afmetingen van het eerste ei bedroegen 81,20 x 52,10 mm, die van de overige twee respectievelijk 82,10 x 51,35 mm en 76,35 x 51,50 mm. Ze passen daarmee goed binnen de uitersten die in de literatuur worden vermeld (overzicht in Glutz von Blotzheim & Bauer 1982, Cramp & Simmons 1983). Het nest lag aan de rand van de kolonie, ingeklemd tussen een houten pallet en enkele plastic buizen. Het dichtstbijzijnde territorium van een Zilvermeeuw bevond zich op ongeveer tien meter afstand.

Alhoewel wel eens gezien werd dat het vrouwtje in de omgeving van het nest een ei van Zilvermeeuw of Kleine Mantelmeeuw opat, foerageerde ze meestal verder weg. Het nest bleef vaak langere tijd onbewaakt achter. Eenmaal werd gezien dat ze over zee wegvloog in westelijke richting, eenmaal verdween ze landinwaarts. Op 7 mei werd geconstateerd dat het legsel was geroofd. Om 09.00 uur zat de vogel nog in broedhouding op het nest. Om 13.00 uur was het nest niet bezet, maar was het legsel waarschijnlijk nog ongeschonden. Om 17.00 uur stond de vogel – terwijl het regende – langdurig naast het nest. Bij inspectie bleek het leeg te zijn, terwijl rondom het nest de resten van drie aangepikte eieren lagen. Op 20 mei lag opnieuw één ei (75,70 x 51,50 mm) in het nest. Het is eveneens kort daarna (waarschijnlijk nog diezelfde dag) geroofd. De predatie is vermoedelijk het werk geweest van naburige Zilvermeeuwen, die konden profiteren van de frequente afwezigheid van de Grote Mantelmeeuw.

Discussie

Het is merkwaardig dat een solitair vrouwtje een 3-legsel produceert. Wellicht nog vreemder is het dat ze na het verlies hiervan een vervolglegsel produceerde. Bij 'grote' meeuwen is het regel dat de mannetjes ergens in de kolonie een territorium vestigen en daar jarenlang aan vasthouden. De vrouwtjes selecteren een deel van de kolonie en gaan daarbinnen op zoek naar een partner (o.a. Verduyn 1999). Waarschijnlijk heeft dit vrouwtje, om wat voor reden dan ook, haar keus laten vallen op dit

Grote Mantelmeeuw *Larus marinus* (Foto : Roland François). Het gaat hier om een ander exemplaar.

gebied, maar heeft ze geen partner gevonden. Mogelijk mede door het baltsgedrag van de haar omringende Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen (dat niet substantieel afwijkt van dat van de Grote Mantelmeeuw) kan ze in broedstemming zijn geraakt en is de eiproductie op gang gekomen. Het ligt voor de hand dat de eieren onbevucht waren, maar helemaal zeker is dat niet. Ook in deze tijd van het jaar verblijven in de omgeving van Zeebrugge altijd wel Grote Mantelmeeuwen, hoewel merendeels onvolwassen. Het is niet uitgesloten dat zij een (sub)adulte vogel tot een copulatie heeft weten te verleiden.

De hardnekkigheid van dit vrouwtje zou ook verklaard kunnen worden uit haar ervaringen tijdens eerdere broedseizoenen. Mogelijk is ze hier wel degelijk ooit gepaard geweest, maar is haar partner verdwenen. Ze zou in een eerder broedseizoen (al dan niet gepaard) onopgemerkt een jong of jongen grootgebracht kunnen hebben. Er bestaan aanwijzingen dat dit in 2002 inderdaad het geval kan zijn geweest. Bij betreding van de locatie in de tweede helft van juni 2002 is enkele malen opgemerkt dat er een alarmerende Grote Mantelmeeuw rondvloog boven de nestomgeving van 2004. Observaties van op afstand hebben nooit een jong of een tweede adult opgeleverd. Verder is hier geen aandacht aan besteed. Toch pleisterde op 16 augustus van

dat jaar een juveniele Grote Mantelmeeuw in een grote groep juveniele Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen op de kade die grenst aan de kolonie. Deze fungeert in die tijd van het jaar nog als een 'soos' voor de vliegvlugge jongen van de kolonie. Ze worden daar vaak nog gevoederd door de ouders. In theorie zou dit een jong van elders kunnen zijn. De kans daarop is medio augustus in de voorhaven van Zeebrugge echter nog niet zo groot. De specifieke plaats waar dit individu zich bevond en het gedrag dat hij daar vertoonde (met juveniele Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen poedelend in een plas water en spelend met veertjes), maken het zelfs onwaarschijnlijk dat dit jong van elders kwam. Een verdere aanwijzing dat hier in 2002 een jong kan zijn uitgevlogen, is het feit dat op 27 mei 2004 een derdekalerjaars Grote Mantelmeeuw op een dakrand zat die uitzicht geeft op de nestomgeving (een heel ongebruikelijke plek voor Grote Mantelmeeuwen in de voorhaven van Zeebrugge). Het is bekend dat 'grote' meeuwen op deze leeftijd de geboortekolonie en met name ook de directe omgeving van de geboorteplek bezoeken. In 2003 is de Grote Mantelmeeuw niet opgemerkt, hoewel er – gezien de gebeurtenissen van 2002 – wel aandacht aan is besteed.

Referenties

- Cramp S. & K.E.L. Simmons (eds.), 1983. *The Birds of the Western Palearctic. Volume 3*. Oxford University Press, Oxford.
- Glutz von Blotzheim U.N. & K.M. Bauer, 1982. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 8/1, Charadriiformes (3. Teil)*. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Mitchell I.P., S.F. Newton, N. Ratcliffe & T.E. Dunn, 2004. *Seabird Populations of Britain and Ireland*. T. & A.D. Poyser, London.
- Rasmussen L.M., D.M. Fleet, B. Hälterlein, B.J. Koks, P. Potel & P. Südbeck, 2000. *Breeding Birds in the Wadden Sea in 1996*. Wadden Sea Ecosystem 10. Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven.
- Stienen E.W.M. & K. Devos, 2004a. Kleine Mantelmeeuw (*Larus fuscus*). In: Vermeersch G., A. Anselin, K. Devos, M. Herremans, J. Stevens, J. Gabriëls & B. Van der Krieken, 2004. *Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002*. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, pag. 228-229.
- Stienen E.W.M. & K. Devos, 2004b. Zilvermeeuw (*Larus argentatus*). In: Vermeersch G., A. Anselin, K. Devos, M. Herremans, J. Stevens, J. Gabriëls & B. Van der Krieken, 2004. *Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002*. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, pag. 230-231.
- Stienen E.W.M., J. Van Waeyenberge & H.J.P. Vercruyjsse, 2002. Zilvermeeuw *Larus argentatus* en Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus* als broedvogels in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 68: 104-110.
- Van Waeyenberge J., E.W.M. Stienen & H.J.P. Vercruyjsse, 2002. Kleurringproject van Zilvermeeuw *Larus argentatus* en Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus* aan de Belgische kust: overzicht van algemene resultaten. *Natuur.oriolus* 68: 146-156.
- Vercruyjsse H.J.P., 1999. *Zilvermeeuwen uit de duinen van Schouwen; verspreiding, sterfte en broedbiologie*. Vercruyjsse, Tilburg.
- Vercruyjsse H.J.P. & A.L. Spaans, 1994. Eerste broedgeval van de Grote Mantelmeeuw *Larus marinus* in Nederland. *Limosa* 67: 111-113.
- Vercruyjsse H.J.P., E.W.M. Stienen & J. Van Waeyenberge, 2002. Geelpootmeeuw *Larus michahellis* als nieuwe broedvogel in België. *Natuur.oriolus* 68: 120-122.
- van der Weide M., 2002. Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*. In: SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000*. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden, pag. 244-245.
- Zang H., G. Grosskopf & H. Heckenroth, 1991. *Die Vögel Niedersachsens und des Landes Bremen. Raubmöwen bis Alken*. Naturschutz und Landschaftspflege in Niedersachsen, Hannover.

Harry J.P. Vercruyjsse, Girostraat 38, NL-5038 DN, Tilburg, Nederland

Eric W.M. Stienen, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, B- 1070 Brussel; eric.stienen@inbo.be

Marc Van de Walle, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, B- 1070 Brussel; marc.van.de.walle@inbo.be

Samenvatting – Abstract - Résumé

In 2004 heeft in de voorhaven van Zeebrugge een Grote Mantelmeeuw *Larus marinus* gebroed. Het ging om een alleenstaand vrouwtje dat een drielegsel heeft geproduceerd. Omdat ze bij gebrek aan een partner het nest onbewaakt moest achterlaten tijdens haar foerageertochten, werden de eieren ongeveer een week na het voltooiën van het legsel geroofd. Ongeveer twee weken later heeft ze een tweede poging gedaan, maar ook toen werd het nest snel na het leggen van het eerste ei geroofd. Dit is het eerste broedgeval voor België, hoewel wordt aangegeven dat in 2002 mogelijk reeds een succesvolle broedpoging was. Dit broedgeval kadert in het toenemende aantal broedgevallen langs de zandige kusten van Noord-Frankrijk, Nederland, Duitsland, West-Denemarken en Oost-Engeland aan het einde van de twintigste eeuw.

Great Black-backed Gull *Larus marinus* as a new breeding bird in Belgium

In 2004, a Great Black-backed Gull *Larus marinus* nested in the outer harbour of Zeebrugge, Belgium. It concerned a single female that produced a 3-egg clutch. As she had no partner and had to leave the nest unattended whilst foraging, the eggs were predated about a week after the completion of the clutch. About two weeks later she made a second attempt but again the nest was predated after the first egg was laid. This is the first time that

breeding has occurred in Belgium, although it has been claimed that there was already a successful breeding attempt in 2002. This breeding attempt should be seen in the context of the increasing number of breeding records along the sandy coasts of Northern France, the Netherlands, Germany, Western Denmark and Eastern England at the end of the twentieth century.

Goéland marin *Larus marinus*, nouvelle espèce nicheuse en Belgique

En 2004, un Goéland marin *Larus marinus* a niché dans l'avant-port de Zeebruges. Il s'agissait d'une femelle qui avait produit une nichée de 3 oeufs. Comme elle avait dû abandonner son nid - faute de partenaire - pendant les vols de nourrissage, les oeufs ont été pillés environ une semaine après avoir complété la nichée. A peu près deux semaines plus tard, elle a entrepris une deuxième tentative, mais le nid a été pillé après la ponte du premier oeuf. C'est le premier cas de nidification pour la Belgique, quoiqu'il y ait eu peut-être une première tentative avec succès en 2002. Ce cas cadre dans le nombre croissant de nidifications le long de la côte sablonneuse du Nord de la France, des Pays-Bas, de l'Allemagne, de l'ouest du Danemark et de l'est de l'Angleterre à la fin du XXe siècle.